

Pojem a jeho funkce

Vynález pojmů a pojmovosti byl (a z povahy věci musel být) zpočátku pokusem, při němž jeho vynálezci a první „uživatelé“ nevěděli přesně ani celkově, co vlastně podnikají. Proto také reflexe, které chtěly aspoň trochu v celé věci udělat jasno, měly spíše ideologický než „teoretický“ charakter. Slovo „LOGOS“ pokrývalo tolik významů, že jsou celkem pochopitelné nejasnosti, které ještě dlouho panovaly v souvislosti s pojmovostí myšlení, zejména protože hlavním tématem presokratiků byla FYSIS (překlad „příroda“ je ovšem bez podrobnějšího výkladu zcela zavádějící). Proto musíme bedlivě rozlišovat mezi tím, jak bylo pojmů užíváno, a tím, jak se postupně měnilo a vyvíjelo jejich pojetí a vůbec chápání, oč při pojmové restrukturaci myšlení vlastně jde. Cesty zkoumání se tu nutně musí metodicky rozdělit: na jedné straně má značnou důležitost historický pohled na to, jak byly pojmy a jejich funkce chápány, ale na druhou stranu je snad ještě důležitější se o aktuální uchopení celé problematiky pokusit sice v navázání na dosavadní tradice, ale v lecčem také proti nim. Je ostatně dost samozřejmé, že o historii něčeho lze smysluplně bádát a mluvit pouze za předpokladu, že si nejprve ujasníme, co je tou ústřední skutečností, jejíž historií se chceme zabývat. To ovšem má své svízele i ve vývojové (evoluční) biologii. Tam ovšem je situace odlišná v tom, že o nějakých ostře ohraničených, v relativně krátkých dobách se uskutečňujících přeryvech nelze mluvit (s výjimkou katastrof), kdežto v dějinách dochází někdy ke změnám velmi rychle, a někdy mohou být úzce a bytostně spjaty s událostmi i docela krátkými. Proto je velmi důležité předem vyjasnit, o čem to vlastně budeme mluvit a co hodláme zkoumat, půjde-li o pojmy a pojmovost v myšlení. Někdy sice můžeme chápat, že pozornost je zjednodušujícím způsobem soustředěna jen na některou ze stránek tohoto fenoménu, ale můžeme to uznat jen jako metodický přístup, nikoli jako náhražku zkoumání celkového. Jeden z těch zjednodušujících pohledů se soustřeďuje na funkční stránku pojmů a pojmovosti, ale navzdory tomu, že to může přinést i smysluplné výsledky je třeba jasně prohlásit, že pojem nelze na jeho funkce zredukovat.

(Písek, 030808-2.)